

α

1. Ünite

İLETİŞİM, DİL VE KÜLTÜR

1. İletişim Nedir?.....	6
2. İnsan, İletişim ve Dil	12
Konu Değerlendirme Testi	26

İletişim Nedir?

02 03

- Bu görseller size bir şeyler anlattı mı?
- Bunları gördüğümüzde ne düşünüyoruz, davranışlarımızı etkiliyorlar mı?

Sabah penceremizden bakarken karşı komşumuz olan yaşlı teyzeyi balkonda sardunyalarnı sularken gördüğümüzde başımızı hafifçe öne eğip gülümseriz. O da bize gülümser. Bir an için hoş bir duygu yayılır içimize. O esnada annemiz mutfaktan "Haydi kahvaltın soğuyor." diye seslenir. "Geliyorum, anne!" diye cevap verdiğimizde iki dakikalık bir zaman kazanmış oluruz ki bu da telefonla arkadaşımızı arayıp o gün gideceğimiz yeri planlamak için yeterlidir.

Böylelikle sabah kalkar kalkmaz hayatımızın en önemli eylemini defalarca gerçekleştirdik: İletişim kurmak. Önce, teyzeyi selamlayarak ve gülümseyerek, ona: "Günaydın, sizinle karşılaşmak bana keyif verdi." mesajını iletmış olduk ve o da buna aynı şekilde cevap verdi. Hiç konuşmadan bir iletişim gerçekleştirdik. Sonra annemizin isteğine sözlü olarak cevap verdik ve arkadaşımızla ortak bir karara vardık. Her iki durumda da konuşarak birbirimizi anladık yani iletişimimizi sözlü olarak gerçekleştirdik.

İşte iletişim, "kışı ve çevresi arasında iki yönlü ilişkiyi ilgilendiren tüm aşamalar" olarak tanımlanabilir. Canlılar arasındaki bilgi akışıdır.

Notlarım

İletişim, bir bilginin hem gönderici hem de alıcı tarafından anlaşıldığı bir ortamda, göndericiden alıcıya aktarılma süreci

olarak tanımlanabilir. Bu, organizmaların çeşitli yönlemlerle bilgi alışverişi yapmalarına imkân tanıyan bir süreçtir.

İletişim, tarafların bilgi alışverişinde kullanacakları ortak bir dili anlamalarına ihtiyaç duyar. Bu dilin kelimelerle kurulu olması da gerekmez. İki insan birbirinin farkına vardığı anda anlam alışverişi başlamış; mimikler, beden hareketleri, duruş ve bakış aracılığıyla iletişim kurulmuştur.

Bununla birlikte, dille sağlanan iletişimin bazı avantajları vardır:

➤ Öncelikle en açık, en doğru iletişim dille sağlanır. Peki hayatımızda bu kadar geniş yeri olan iletişimin amacı nedir? İnsan bir sosyal çevre içinde yaşar; bu çevreye aittir. Sağlıklı ve mutlu ilişkiler kurabilmek için iletişim kurmaya ihtiyaç duyar.

Hem ruhsal hem bedensel ihtiyaçları ancak iletişim kurarak giderebilir. Toplumsal kurallar ile yasaların gereği gibi işleyebilmesi için de iletişim bir zorunluluktur.

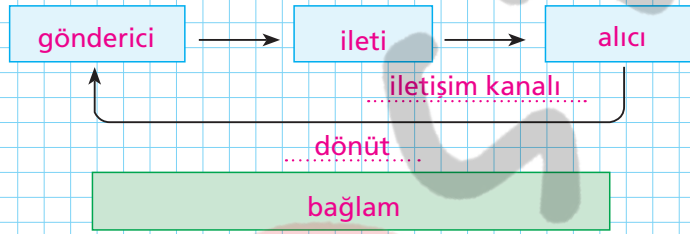
➤ İşaret, renk, resim ve davranışlarla kurulan iletişimlerde anlaşılma ya da yanlış anlaşılma kuvvetle olasıdır.

➤ Ayrıca bu tarz iletişimin gelecek kuşaklara aktarılması da mümkündür; özellikle dilin yazılı şeklinden faydalandığında iletişime aktarılan bilginin daha kalıcı olduğu görülür.

İletişimin Öğeleri

İletişimin gerçekleşmesi için kimi öğelere ihtiyaç vardır; bunlar olmaksızın iletişim gerçekleşemez.

Aşağıda bir iletişimin temel öğeleri, iletişim şeması şeklinde gösterilmiştir.

video

➤ Notlarım

İletişimin öğelerini açıklayalım.

- Gönderici (kaynak)** → Duygu, düşünce ve isteğin aktarılmasında sözü söyleyen kişi veya topluluktur.
- Alıcı (hedef)** → İletilen yazıyı okuyan, sözü dinleyen vb. kişi veya toplum olarak düşünülebilir.
- İleti (mesaj)** → Göndericinin alıcıya vermek istediği duygu, düşünce, istek, bilgi vb. bu adı alır.
- Bağlam (ortam)** → İletişimin gerçekleştiği ortamdır.
- Dönüt (geri bildirim)** → İletiyeye verilen her türlü cevap geri bildirim olarak adlandırılır.
- Kanal (arac)** → İletinin alıcıya ulaştırılma biçimidir; sözlü, yazılı vb.

Zeynep, mis gibi ekmeğin kokan fırına girer:

– Ekmekler yeni mi çıktı?

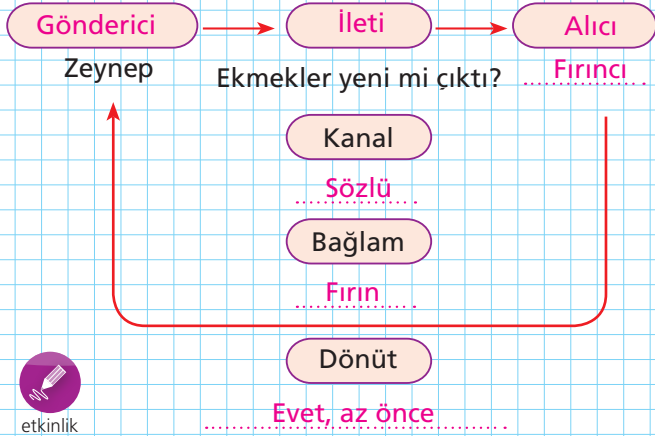
Fırıncı:

– Evet, az önce.

İletişimin yazılı veya sözlü olması elbette şart değildir. Örneğin yandaki görselin evrensel bir dili vardır ve bu işareti görenlerle iletişim kurulmuş olur.

Bu iletişimin öğelerini belirleyelim.

Bu görselde, basketbol koçu, hakemle işaret yoluyla iletişim kurmaktadır.

Gönderici, **basketbol koçu**, alıcı **hakem/basketbolculardır**.

İleti " **Mola almak istiyorum** " ve kanal, bu işarettir.

İletişimin bir maç esnasında gerçekleştiğini düşünürsek bağlam **basketbol sahasıdır**.

Bu iletişimin dönütü " **hakemin mola vermesi** " olarak düşünülebilir.

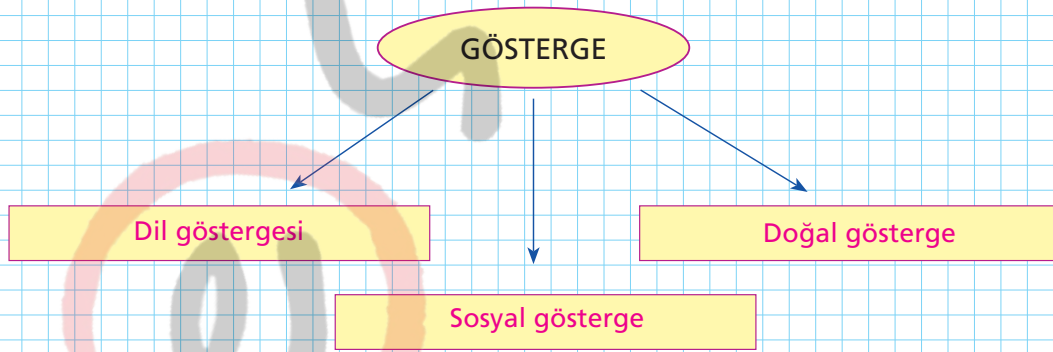
Bu anlattıklarımızdan hareketle şunu söyleyebiliriz:

İletişim, yazılı ve sözlü kanallar dışında başka kanallarla da gerçekleşebilir.

İletişimi sağladığımız bir başka kanal da göstergelerdir.

Gösterge, **kendi dışında bir başka şeyi gösteren, düşündüren, onun yerini alabilen kelime, nesne, görünüş ve olgulardır**.

Şimdi göstergelerden biraz bahsedelim. Öncelikle göstergeler birkaç çeşittir. Şöyle ifade edebiliriz:

Notlarım

Dil Göstergesi: Kelimeler ve cümleler birer dil göstergesidir. Örneğin isimlerimiz, bizim göstergelerimizdir. Nitekim, kişileri bu isim göstergeleriyle çağırır, tanırız. Bu bağlamda, kullandığımız tüm cümleleri birer dil göstergesi sayabiliriz.

Sosyal Gösterge: Trafiğin sorunsuz gerçekleşmesi için kullanılan trafik levhaları, trafik polisinin işaretleri ile trafik ışıkları, insanlar için ortak bir anlam taşır ve aynı mesajı herkese ulaştırır.

Örneğin, futbol maçlarında hakemlerin gösterdiği sarı-kırmızı kartlar ; savaşlarda askerlerin teslim olduklarını anlatan beyaz bayraklar

ya da bir arkadaşına alınan kırmızı bir gül farklı sosyal göstergelerdir.

Doğal Gösterge: Amacı olmadan, kendiliğinden ortaya çıkan ve kendi dışında bir şeyi anlatan göstergelerdir.

Örneğin, uzaktan görülen duman, ateşin ;
gökyüzündeki yoğun kara bulutlar yağmurun ;
ates, vücuttaki bir enfeksiyonun göstergesidir.

Sosyal ve doğal göstergeler, dil dışı göstergeler olarak gruplandırılabilir; dil dışı olmaları ortak özellikleridir. Dil dışı göstergeleri doğal göstergeler ve sosyal göstergeler olarak isimlendirdik. Ancak bunu bir başka şekilde daha ifade etmek mümkündür.

Doğal göstergeler, **belirti** adıyla da anılabilir. Diğer göstergeler ise **belirtke** , **görsel gösterge** , **simge** olarak çeşitlenir.

Belirtke, kendi dışında bir konuyu ifade eder. Toplumu oluşturan bireylerce anlam değeri belirlenir. Trafik işaretleri, yasakları anlatan çeşitli işaretler bu gruptadır.

Görsel gösterge, gösteren ile gösterilen arasında benzerlik söz konusudur. İnsan portreleri ve fotoğraflar böyledir.

Simge, gösterilen bir özelliğinden hareketle ve uzlaşma ilişkisiyle oluşturulmuştur. Benzerlik, uzlaşma söz konusudur. Tek bir gösterilene göndermede bulunur. Bayrak böyle bir göstergedir.

Göstergeler ile İlgili Önemli Bazı Ayrıntılar

- ★ Nesnelerin ve kavramların dilde oluşan dil bilimi göstergeleri (ses simgeleri) vardır. Aşağıda bazı nesnelere ve bunların ses simgeleri bulunmaktadır.

a - ğ - a - c

k - e - l - e - b - e - k

t - r - e - n

b - a - r - d - a - k

Burada resimler birer **gösteren** , kelimeleşmiş **dil bilimi göstergeleri** dir.

- ★ Dil göstergeleri öteki göstergelerden farklıdır; dil göstergeleriyle gerçekleşen iletişim daha kalıcıdır ve gelecek kuşaklara aktarılabilir. Bu göstergeler, gösterilene, anlattıkları şeyi daha açık ve kesin ifade eder. Dil göstergelerinin oluşum nedenleri bilinemez. Diğer bir deyişle "masa", "çiçek", "kış" kelimelerinin neden bu varlıklara verildiği bilinemez.

- ★ Dil göstergeleri değişebilir. Dil, zaman içinde sosyal, kültürel, siyasal vb. etkilerle değişen, yenilenen ve asla durağan olmayan bir varlıktır. Bu bakımdan dil göstergelerinin de değişmesi gayet doğaldır. Örneğin "köngül" kelimesi zamanla "gönül", "edgü" kelimesi zamanla "iyi" olmuştur.

- ★ Dil göstergeleri çizgiseldir; gösteren düzleminde seslerin art arda gelmesi göstergeye özelliğini kazandırır. Bu zaman içinde oluşmuş bir sıralamadır. Örneğin "yolculuk" kelimesinde sesler çizgisel bir biçimde "y.o.l.c.u.l.u.k" şeklinde sıralanmıştır.

➔ Notlarım

etkinlik

Yandaki fotoğrafta iletişimin ögeleri nelerdir? Belirleyerek aşağıya yazalım.

Gönderici : **Trafik Polisi**

İleti : **"Dur!"**

Alıcı : **Sürücü**

Dönüt : **Aracın yavaşlaması olabilir.**

Bağlam : **Yol**

etkinlik

- ★ "tanı, aç, karanlık" kelimelerini farklı bağlamlarda kullanalım.

tanı : → **Doktor, tanı koyamadığını söyledi.**

: → **Onu görür görmez tanıdım.**

aç : → **Bu aç, 45 derece.**

: → **Olaya iyi açıdan bakmayı deneşen.**

karanlık : → **Karanlık işlere bulaşma.**

: → **Oda karanlık, ışığı yakalım.**

- ★ Aynı ileti farklı göstergelerle anlatılabilir mi, örnekleyelim.

Trafik polisinin elini öne arkaya sallaması ve yeşil ışık "geç" anlamına gelir.

- ★ Dil göstergeleriyle gerçekleşen iletişimin özelliklerini, farklı yönlerini kısaca yazalım.

1. **Daha kalıcıdır.**

2. **Değişebilir.**

3. **Cizgiseldir.**

video

ek bilgi

Notlarım

etkinlik

Aşağıdaki cümlelerin doğru olanlarını **D**, yanlış olanları **Y**, ile gösterelim.

1. Ağaçlardaki meyvelerin olgunlaşması doğal bir göstergedir. **D**
2. Duygu, düşünce ve isteğin aktarılması sırasında sözü söyleyen, yazan kişi veya topluluk gönderici adını alır. **D**
3. İletişim, yalnız yazılı ve sözlü olarak gerçekleşebilir. **Y**
4. Dildeki kelimeler hangi metin içinde kullanılırsa kullanılsın aynı anlamı taşır. **Y**
5. Yol kenarında, 100 m ileride kazı yapıldığını gösteren işaret sosyal göstergedir. **D**
6. Birlikte yaşayan insanlar anlaşmak ve paylaşmak zorundadır, bunun için iletişim yaşamın gereğidir. **D**
7. Gönderici yalnızca insanlar olmak zorunda değildir; bir kurum, bir yayın organında gönderici olabilir. **D**
8. Bütün iletişimlerde, "alıcı - gönderici - dönüt - ileti - kanal - bağlam" unsurları eksiksiz bulunur. **Y**

etkinlik

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun ifadelerle dolduralım.

- ✘ İletişim gereklidir. Çünkü insanlar birer sosyal varlıktır; **bir arada yaşamak hayatı paylaşmak zorundadırlar**
- ✘ "– Yarın geliyor musun Yeşim?
– Evet, bir aksilik olmazsa geliyorum."
diyalogunda alıcı **Yeşim'dir**
- ✘ Trafik işaretleri dil dışı iletişim yollarından biridir ve **belirtke** adını alır.
- ✘ Kelimelerin farklı ortamlarda değişik anlamlar ifade edecek şekilde kullanımına **bağlam** adı verilir.
- ✘ Dil göstergeleri nedensizdir ancak **yansıma kelimeler** bu genellemenin dışında kalır.
- ✘ Bir iletişimde alıcının iletiye verdiği cevaba **dönüt** denir.
- ✘ **Gösterge**, kendi dışında bir başka şeyi gösteren, düşündüren, onun yerini alabilen nesne, görüş veya olgudur.
- ✘ **Göstergebilim** göstergeleri ve gösterge sistemlerini inceleyen bilimdir.
- ✘ **Yazılı** iletişim, gelecek zamanlara da aktarılabilir, bu nedenle en kalıcı iletişim şeklidir.
- ✘ **Simge** uzlaşmaya dayalıdır ve toplum geneli tarafından anlaşılacak ortak bir anlamı ifade eder.

Notlarım

- * İki insanın birbirini anlamasında ya da yanlış anlamasında kullandıkları dilin nasıl bir etkisi olabilir? Örnekler vererek sınıfta tartışalım.
- * Önceki konuda öğrendiklerimizden hareketle iletişim çeşitleri hakkında bildiklerimizi arkadaşlarımızla konuşalım.
- * Okuduğumuz yazılarda ya da günlük konuşmalarımızda dille oluşturulan cümleler farklı özellikler gösteriyor mu? Örneğin dildeki her cümle öğretici bir nitelik taşır mı? Taşımadığını düşünüyorsak farklı özellikte cümleler kurmaya çalışalım.

* Şimdiye kadar pek çok araştırmacı dilin çeşitli tanımlarını yapmıştır. Şimdi de bu tanımlara bir göz atalım:

- ✓ Dil, kendi özel düşüncelerini sesin yardımıyla, özne ve yüklem aracılığıyla anlaşılabilir duruma getirmektir. (Platon)
- ✓ Dil, insan oluş maceramızın başlangıç noktasıdır. Kendisi de tabiatın bir parçası olan insanı, tabiatın başka varlıklarından ayıran başlıca özellik, başka yer ve zamanlara ait bu bilgi birikimine, yani tarihe sahip oluşudur. Başka varlıklar gibi "bugünde" ve "burada" yaşamakta olan insanı, bugünden ve buradan götüren "dil"dir. (Günay Karaağaç)
- ✓ Dil bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz büyüklü bir varlıktır. Dil dediğimiz düzen; insanın gözüdür, beynidir, düşüncesi ruhudur. (Doğan Aksan)
- ✓ Dil, tıpkı ev gibi bir milletin duygu, düşünce ve hayatının barınağı, korunağıdır. Dilin bütünü milletin evidir. Bin bir odalı bir ev! Buna şehir, ülke demek daha doğru olur. Milletler dillerini tıpkı medeniyetleri gibi korurlar. (Mehmet Kaplan)
- ✓ Dil, insanın kendi bilgi ve deneylerini, bir anlamsal kapsamı ve bir ses karşılığı olan birliklerle, her toplumda bir başka biçimde açıkladığı bir bildirişme aracıdır. (André Martinet)
- ✓ Dil, bir toplumu oluşturan kişilerin düşünce ve duygularının o toplumda ses ve anlam bakımından ortak öğeler ve kurallardan yararlanarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü ve gelişmiş bir sistemdir. (Zeynep Korkmaz)

Muharrem Ergin, "Türk Dil Bilgisi" adlı kitabında dili şöyle tanımlamaktadır:

"Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan doğal bir vasıta; kendine has kuralları içinde yaşayıp gelişen canlı bir varlık; milleti bir arada tutan, koruyan ve milletin ortak malı olan sosyal bir kurum; temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli bir anlaşmalar sistemi ve seslerle örülmüş muazzam bir yapıdır."

Görüldüğü gibi dilbilimciler, dilin **insanlar arasında anlaşmayı sağlayan; kendine özgü kuralları içinde doğal bir gelişim çizgisine sahip, seslerden örülmüş sosyal bir varlık olduğunu**

dile getirmektedirler.

Bu tanımlardan yola çıkarak dilin özelliklerini belirlemek mümkündür:

- İnsanlar arasında anlaşmayı sağlar.
- Doğal bir vasıta.
- Kendine özgü kuralları vardır.
- Sürekli değişim ve gelişim içinde olan canlı bir varlıktır.
- Milleti bir arada tutar, onun varlığını koruyup devamını sağlar.
- Milletin ortak malıdır.
- Sosyal bir kurumdur.
- Temeli bilinmeyen zamanlarda atılmıştır.
- Gizli bir anlaşmalar sistemidir.
- Seslerden örülmüştür.

Şimdi dilin bu özelliklerini tek tek ele alalım.

Dil insanlar arasında anlaşmayı sağlar.

➤ Bugün duygu ve düşüncelerimizi, korkularımızı, beklentilerimizi, umutlarımızı, acılarımızı, sıkıntılarımızı dil sayesinde diğer insanlara aktarabilmekteyiz.

➤ Yine dil sayesinde birbirimizi anlayıp sorunlarımızı çözümü üretebilmekteyiz.

Dil doğal bir vasıta.

➤ Yeryüzünde bulunan üç binden fazla dil, kendi dil mantığını kendisi oluşturmuştur. Her millet, duygu ve düşünce dünyasını, zevkini, olaylara, nesnelere bakışını içinde bulunduğu coğrafyanın ve diğer şartların etkisiyle ortaklaşa bir zihniyetle oluşturmuştur. Kendiliğinden oluşan bu doğal yapıya müdahale etmek ona zarar verir.

➤ Muharrem Ergin bir kitabında dilin doğal bir vasıta oluşunu çok güzel bir örnekle açıklamaktadır. Dilin yapay olmadığını doğal bir şekilde oluştuğunu söyleyen Ergin, şöyle devam eder:

"Mesela at da bir vasıta, otomobil de bir vasıta. Fakat insan otomobile istediği şekilde hükmedebilir, at karşısında ise onun tabiatına uygun şekilde hareket etmek zorundadır. Otomobile istediği şekli verir, onun biçimini istediği şekle sokar, onu istediği gibi kullanır, isterse uçuruma sevk edebilir. Fakat atın biçimini değiştiremez, onu istediği gibi kullanamaz, istediği yere sevk edemez. Başını kesseniz ata korktuğu yerde bir adım attıramazsınız. İşte dilin vasıtaları atın vasıtaları gibidir."

➤ Buradan da anlaşılıyor ki **dilin doğal bir gelişim çizgisi vardır ve bu doğal gelişmeye müdahale etmek mümkün değildir.**

➤ Notlarım

Dilin kendine özgü kuralları vardır.

- Her dilin kendine özgü kuralları, birbirinden farklı anlatım yolları, sistemli bir yapıları vardır. Örneğin Türkçede bir kelime içindeki ekler gelişigüzel sıralanmaz. Bunu "kök + yapım eki + ce-kim eki" şeklinde formüleştirmek mümkündür: "yaz-ı-lar-ı-nız, su-la-dı-k" vb. Elimizdeki ilk yazılı belgeler olan Orhun Abideleri'nden bugüne yaklaşık 1300 yıldır, bu böyledir.
- Cümlenin asıl unsuru olan "yüklem" de Türkçede sondadır: Fakat Hint-Avrupa dillerinde, Türkçedeki özne-tümleç-yüklem sıralamasına karşılık, özne-yüklem-tümleç sıralaması vardır. Hami- Sami grubu dillerde ise yüklem-özne-tümleç dizilişi göze çarpar.
- Yine her dilde o dile özel bir dünya görüşü vardır. Herkesin başı döner; ama her millet bunu farklı şekillerde dile getirir. Fransız "benim baş dönmem var" anlamında "jai le vertige"; Alman ise schwindeln "gücsüz bilinçsiz kalmak" eylemin-

Dil sürekli değişim ve gelişim içinde olan canlı bir varlıktır.

- Dil bir eser değil bir faaliyettir. Dil eğer "eser" olsaydı, yaratıldıktan sonra bir değişikliğe uğraması, çıktığı şekliyle kalması gerekirdi. Fakat dil unsurları, sürekli bir değişim ve gelişim içerisindedir.
- Türkçenin VIII. yüzyıla ait verileriyle bugünkü metinlerini karşılaştığımızda ortaya çıkan farklılıklar, dilin canlı ve dinamik bir yapıya sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Bu farklılıkları; ses, şekil bilgisi ve söz varlığı olmak üzere üç grupta incelemek mümkündür: İşte VIII. yüzyılda "edgü" şeklinde gördüğümüz sözün tarihî macerası:
edgü VIII. yüzyıl > eygü XII. yüzyıl > eyyü XIV. yüzyıl > eyü XVI. yüzyıl > eyi XVIII. yüzyıl > iyi XX. yüzyıl (...)

den faydalanıp "der Kopf schwindelt mir" diyerek bu rahatsızlığını ifade etmektedir.

Bizim "kırkayak" dediğimiz hayvancık Almanca'da, "Tausendfüßler = binayak"; Farsçada "hezarpa = binayak"; Moğolca'da ise "ceren-holt = altmış ayak" sözleriyle karşılık bulmaktadır.

Biz yağmurun çok fazla yağdığını ve aniden bastırıldığını anlatmak için "Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyor." derken; bir İngiliz bu durumu "it is raining cats and dogs" yani "Kediler ve köpeklercesine yağmur yağıyor." sözleriyle anlatır.

Seksen iki rakamını "sekiz on ve iki" ile anlatan Türklere karşılık "iki ve sekiz on" diyen Almanlar, "dört kere yirmi ve iki" diyen Fransızlar vardır.

Yine renk ve çiçek adlarının Türkçedeki yeri tartışmasız çok büyüktür. Bizim kahveden faydalanarak anlattığımız kahverengi, birçok dilde esmerle bir tutulur. Dilimizde ince ayrıntılara yer veren renk adları pek çok dilde yoktur.

Milleti bir arada tutar, onun varlığını koruyup devamını sağlar.

- Dil insanların bir arada yaşamasını sağlar. Aynı dili konuşan, ortak kader birliğine sahip insanlar bir araya gelerek bir topluluk oluştururlar; daha sonra bu topluluklar, toplumu, toplumlar da milleti meydana getirir. Milletlerin ortak hafızası olan dilleri, aynı zamanda onun varlığının da garantisidir. Bir milleti millet yapan, onu ayakta tutan, devamını sağlayan en önemli varlık dildir.

Milletin ortak malıdır.

- Dil tek tek bireylerin değil, milletin ortaklaşa oluşturduğu doğal bir varlıktır. Bir dilde o milletin sahip olduğu mirasın izlerini görürüz. Bireysel olarak dile herhangi bir müdahalede bulunmak, kurallar koymak mümkün değildir. Bu onun doğasına da aykırıdır. Kendine ait kuralları olup doğal gelişim süreci içinde yaşayan dil, bütün bir milletin ortak malıdır.

Sosyal bir kurumdur.

- İnsan sosyal bir varlıktır. İnsanlar başlangıçtan beri hep bir arada yaşamış, hayat mücadelesini birlikte vermiştir. **Dil, bu bir araya gelişi, birlikte yaşayışı mümkün kılan, sosyal organizasyonların, iş bölümünün yapılmasını sağlayan en önemli kurum olmuştur. Dilin kendine özgü kurallarının oluşu ve söz varlığı da bu sosyalliği kanıtlar. Milletin dünya görüşü, kültürü, felsefesi, o milletin dilinde kendisini gösterir. Dil kültürün aynasıdır.**

Temeli bilinmeyen zamanlarda atılmıştır.

- İlk söylenen söz hangisidir? İlk dil hangisidir? Bunu bilmemiz mümkün değildir. Dillerin doğuşu ile ilgili söylenenler ancak birer varsayımdır.

Gizli bir anlaşmalar sistemidir.

- Dil, gizli bir anlaşmalar sistemidir. Bir Alman'ın nesnelere adlandırışı ile bir Türk'ünki farklı olduğundan bu iki milletin anlaşma aracı olan dilleri de birbirleri için gizli olacaktır. Yabancı bir ülkeye

gittiğinizde o ülkenin kendi aralarındaki anlaşma dizgesini tanımadığınız için doğal olarak o dili anlamamız da mümkün değildir. Türklerin "taş" diye adlandırdığı nesneye Almanlar "stein", İngilizler "stone", Araplar "hacer", Farslar "seng", Ruslar ise "kamen" derler.

Her millet, varlıkları adlandırma konusunda birbirinden farklı bir ulusal ortak karara sahiptir. Zaten milletleri birbirinden ayıran, milleti millet yapan da bu değil midir?

Seslerden örülmüştür.

- Dil, seslerle örülmüştür. İnsanoğlunun çıkarabileceği 50 kadar farklı ses vardır. Bu seslerden bir kısmı, her dilde farklı düzenlemelerle anlam dünyasında hayat bulurlar.

* Bu bölümün anlatımı Arife Gülsün'ün "Dilin Tanımı ve Özellikleri" adlı makalesinden kısaltılarak ve düzenlenerek yapılmıştır.

etkinlik

- ✱ "Dilin Tanımı ve Özellikleri" adlı metinde, dilin özellikleri belirtilmiştir. Bu özellikleri aşağıya yazalım.

Dilin Özellikleri:

1. İnsanlar arasında anlaşmayı sağlar.
2. Doğal bir vasıta.
3. Kendine özgü kuralları vardır.
4. Sürekli değişim ve gelişim içinde olan canlı bir varlıktır.
5. Milleti bir arada tutar, onun varlığını koruyup devamını sağlar.
6. Milletin ortak malıdır.
7. Sosyal bir kurumdur.
8. Temeli bilinmeyen zamanlarda atılmıştır.
9. Gizli bir anlaşmalar sistemidir.
10. Seslerde örülmüştür.

➤ Notlarım

etkinlik

- ✦ Dilin doğal bir vasıta olma özelliğini birkaç cümleyle açıklayalım.

Kendiliğinden oluşur. Bir milletin olaylara, nesnelere, dünyaya bakışının ürünüdür. Bu nedenle de yapay müdahaleler doğru olmaz, iyi sonuç vermez.

- ✦ Metinden hareketle, her dilin kendine özgü kuralları olduğunu anlatan bir örnek verelim.

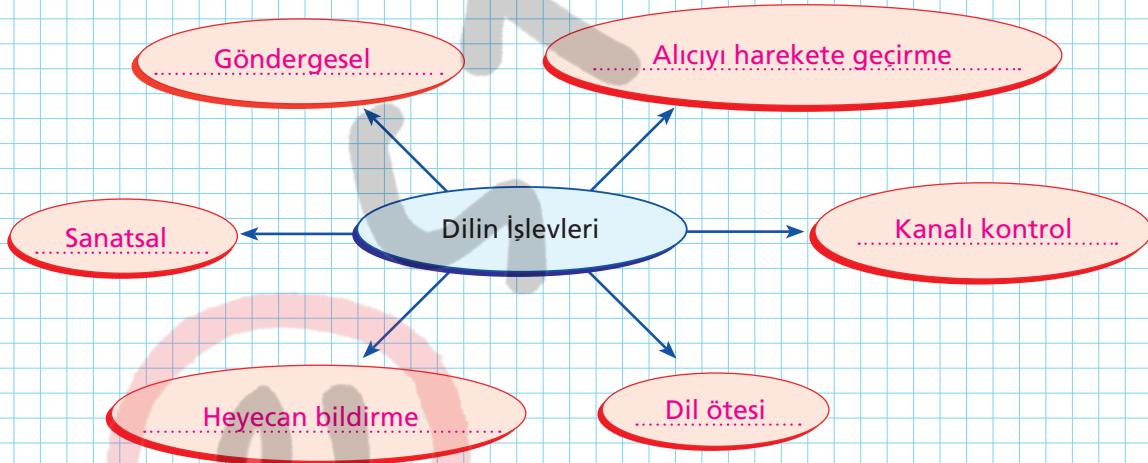
1. Başım dönüyor. → Türkçe
2. Benim baş dönmem var. → Fransızca
3. Gücsüz, bilincsiz kaldım. → Almanca

- ✦ Dillerin değişme nedenleri neler olabilir? Araştırarak öğrendiklerimizi yazalım.

1. Toplumun ihtiyaçları değişmiş olabilir, dil de buna paralel olarak değişir.
2. Toplum farklı bir kültürle karşılaşır, o kültürle ilişkileri nedeniyle etkileşim oluşabilir.
3. Türkiye'deki gibi köklü bir sosyal, siyasî, kültürel yenilenme faaliyeti sonucunda dil değişebilir.

Dilin İşlevleri

İletişim aracı olan dil, iletişimin amacına bağlı olarak farklı işlevler üstlenir. İletişimin amacı, bir yönüyle göndericinin de amacıdır. Dilin işlevleri şunlardır:

Notlarım

Sanatsal (Şiirsel) İşlevi:

İleti, yalnızca kendisini ifade eder, örneğin bir şiir yalnızca şiir olduğu için anlamlıdır, önemlidir. Şiirlerde, edebî metinlerde dilin bu işlevi kullanılır.

Göndergesel İşlevi:

Dilin taşıdığı ileti, bilgi vermeye dönükse dil göndergesel yani göndericilik işlevindedir. Bu işlev, makalelerde, nesnel anlatımlarda, çeşitli bilimsel yazılarda vb. karşımıza çıkar.

Dil Ötesi İşlevi:

İleti, dil bilgisi kuralları ile ilgili bilgi vermek üzere düzenlenmişse dilin dil ötesi işlevi söz konusudur.

ek bilgi

Aşağıdaki cümlelerde dil, çeşitli işlevlerinde kullanıldı, cümleleri dikkatle inceleyelim ve dilin işlevini yazalım:

* Yeşil pencereden bir gül at bana

İşıklarla dolsun kalbimin içi

→ **Şiirsel işlev**

* Hava kirliliğinin hızla artmasının bir nedeni de özel otomobillerin yaygınlaşmasıdır.

→ **Göndericilik işlevi**

* Mecaz anlamlı sözcükler, anlamı zenginleştirir.

→ **Dil ötesi işlev**

* Eşyalarınızı bu kenara bırakın.

→ **Alıcıyı harekete geçirme işlevi**

* Sizi gördüğüme ne kadar sevindim!

→ **Heyecan bildirme işlevi**

Alıcıyı Harekete Geçirme İşlevi:

İleti, alıcıyı harekete geçirmek amacıyla düzenlenmiştir. İleti, bir çağrı işlevi görür ve amaç alıcıda davranış değişikliği oluşturmak, bir tepki yaratmaktır.

Heyecan Bildirme İşlevi:

İleti duygu ve heyecanı dile getirmek için oluşturulmuştur. Bir anlamda gönderici kendi iletisine karşı tutum ve davranışını belirtir. Özel bir yaklaşım içindedir. Özel mektuplarda, eleştiri yazılarında, şiirlerde dilin bu işlevinde kullanıldığı olur.

Kanalı Kontrol İşlevi:

Bir ileti, kanalın iletiyi iletmeye uygun olup olmadığını öğrenmek amacıyla denetlenmişse dil bu işlevindedir. İletinin içeriğinden çok iletişimin devam ettirilmesi olgusu ağır basar.

* Söylemek istediğimi anladınız, değil mi?

→ **Kanalı kontrol işlevi**

* Köye gitmek için iki kilometre sonra sağa dönelisiniz.

→ **Alıcıyı harekete geçirme işlevi**

* Nasıl rahatladım anlatamam!

→ **Heyecan bildirme işlevi**

* Küçük bir kelebeğin kanatlarıdır ellerin.

→ **Şiirsel işlev**

* Kişi zamirleri, iyelik eki almaz .

→ **Dil ötesi işlev**

* Sesim geliyor değil mi, bir sorun var mı?

→ **Kanalı kontrol işlevi**

➔ **Notlarım**

etkinlik

Aşağıdaki metinlerde, renkli yazılmış cümlelerde dilin hangi işleviyle kullanıldığını yazalım.

(...) Annesi çıktı:

- Dersini yaptın mı sen, ödevini bitirdin mi?
- Evet, hepsini yaptım, dedi Hacımurat.
- Öyleyse git git hemen. Sesini de çıkarma, anlaşıldı mı?

Büyük oğluna bir şey söylemedi. (...)

Sultanmurat / Cengiz AYMATOV

1. cümle: Kanalı kontrol işlevi
2. cümle: Alıcıyı harekete geçirme işlevi
3. cümle: Kanalı kontrol işlevi

etkinlik

Aşağıdaki metinlerde, renkli bölümlerde dilin hangi işlevlerde kullanıldığını yazalım.

(...) Ahmet, merakla baktı. Hiç önemsemediği, kazıyıp üstüne bir başka resim yapmayı düşündüğü bir resimdi.

Bunun nesini beğendi, diye düşündü, ama böyle düşünmeye alışık olduğu için üzerinde durmadı.

- Ne güzel renkler bulmuşsun! Biraz da o tuhaf resimlerden yapsana! Türkçesi nedir? Şekilsiz, resim gibi değil de...

- Soyut, dedi Ahmet.

- Hah, soyut! Ben yeni kelimeleri, kusura bakma, öğrenemedim! (...)

Cevdet Bey ve Oğulları / Orhan PAMUK

1. cümle: Heyecan bildirme işlevi
2. cümle: Alıcıyı harekete geçirme işlevi

(...) Tanpınar, şiirlerinde de eski İstanbul sonbaharının tezatlı güzelliğini güçlü bir biçimde duyurmaktadır.

Sonbahar şiirinde durgun havuzları işleyen yaprakların güneş ve ölüm renginde, Haşim'in şiirlerine de yansıyan özel renkler vardır:

Durgun havuzları işlesin bırak

Yaprakların güneş ve ölüm rengi

Sen kalbini dinle, göklere bak.

Haşim'in de aynı adı taşıyan şiirinde (Sonbahar) hazan, suyu yakuta döndürmüştür. (...)

Şehir Fotoğrafları / Beşir AYVAZOĞLU

1. cümle: Göndergesel işlev
2. cümle: Şiirsel işlev

ek bilgi

Notlarım

etkinlik

Aşağıdaki cümlelerin doğru olanlarını **D**, yanlış olanlarını **Y** ile gösterelim.

1. İletişimin amacı bir bilgiyi paylaşmak ise dil, göndergesel işlevindedir. **D**
2. Hikâye, roman gibi edebî metinlerde dil, genellikle dil ötesi işleviyle kullanılır. **Y**
3. Dil durağan bir yapıdadır, dilin kelimeleri değişmeden kalır. **Y**
4. Dünya dillerinin kelime dizilişleri yani cümle yapıları aynıdır. **Y**
5. Dilin heyecan bildirme işlevi, kişisel düşüncelerin, duyguların anlatıldığı metinlerde görülür. **D**
6. "Bir eksik var mı diye kontrol edin." cümlesinde dil, alıcıyı harekete geçirme işlevindedir. **D**
7. Yeryüzündeki dillerin hemen hepsinde ortak bazı kurallar vardır. **Y**
8. Dillerin temeli bilinmeyen bir zamanda atılmıştır. **D**

etkinlik

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun ifadelerle dolduralım.

- ✘ İleti, bir konunun açıklaması niteliğindeyse, bir nesneyi tanıtıyor, bir kavramı tanımlıyorsa dil, **göndergesel** işleviyle kullanılmıştır.
- ✘ Kanalin iletiyi iletmeye uygun olup olmadığını sorgulayan durumlarda dilin **kanalı kontrol** işlevi söz konusudur.
- ✘ Şairler dili genellikle **siirsel** işleviyle kullanır.
- ✘ Dilin ileti kaynaklı olduğunu ve insanların zaten bu bilgiyle var edildiğini savunan dil teorisi **Tanrısal teori** adını alır.
- ✘ "Bu haberi büyük bir sevinçle karşıladım." cümlesinde dilin **heyecan bildirme** işlevi görülmektedir.
- ✘ "Futbol on bir kişilik iki takımla, doksan dakikalık iki devre hâlinde yapılan bir spordur." cümlesinde dil **göndergesel** işlevinde kullanılmıştır.
- ✘ Dilin oluşumuyla ilgili teorilerden biri de dildeki kelimelerin duyguları anlatan seslerden türediğini savunan **ünlemler** teorisidir.
- ✘ "Yağmurun incecik parmakları, çiçekleri, yaprakları, sokakta oynayan çocukların başlarını usul usul oksuyordu." cümlesinde dilin **siirsel** işlevi görülmektedir.
- ✘ Dil bilgisi kurallarını, dilin özelliklerini anlatan cümlelerde dilin **dil ötesi** işlevi söz konusudur.

Notlarım

Simdi Okuma Zamanı

Dil ve Kültür

Ziya Gökalp, dili kültürün, temel unsuru, sayar. O, bu görüşünde haklıdır. Zira dil, duygu ve düşüncenin âdeta kabıdır. Bir milletin bütün duygu ve düşünce hazinesi, dil kabına veya kalıbına dökülür ve bu dil kabı ile yerden yere, nesilden nesle aktarılır. Yazı, dilin sesini kaybeden bir vasıta olarak dilin bir parçasıdır. Fakat kültür, söz ile de bir millet arasına yayılır. (...) Aslında dili yaratan hayat, daha doğrusu sosyal hayatır. Anne çocuğuna bir oyuncak verir: "Bak sana otomobil getirdim" der. Böylece çocuk, oyuncak otomobil ile beraber "otomobil" kelimesini öğrenir. Fakat dil her zaman böyle bir eşya gösterilerek öğrenilmez. Bebek etrafında mânâsını anlamadığı birtakım sesler duyar. Zamanla onların bir şeye tekabül ettiğini öğrenir.

Dil deyince, konuşulan ve yazılan bütün kelime ve cümleleri anlamak lazımdır. Halk günlük hayatında kelimeleri menşelerine göre ayırmaz. Onu ilgilendiren, kelimelerin mânâsı, işe yaramasıdır. Bir bakkal

dükkanında on dakika oturup halkı dinleyerek hangi kelimeleri kullandığını tesbit edebilirsiniz. (...)

Konuşma veya yazı dilinde kelimeleri, Türkçe, yabancı diye ayırmak "normal" veya "tabii" konuşma ve yazmaya aykırı bir davranıştır. Bu yazma tutumunu bazı kadınların hâl ve tavrında olduğu gibi derhal fark edersiniz. Böyle yapanlar dikkatlerini bahsedecekleri şeye verecekleri yerde belli kelimelere verirler. Onlar için önemli olan eşya, duygu ve düşünce değil, öztürkçe kelimelerdir. Bir yazarı değerlendirirken, fikirlerine değil, kullandığı kelimelere bakarlar. Onlara göre öztürkçe kelime kullananlar iyi, kullanmayanlar kötüdür. Bu ölçüyü öztürkçeden önce yazılmış eserlere tatbik ederseniz, hepsi kötüdür. Fuzulî, Bakî, Nedim, Şeyh Galib, Fikret, Akif, hatta Yahya Kemal, Reşat Nuri bile... Böyle bir davranış tarzının ne kadar barbarca olduğunu buna göre ölçebilirsiniz.

Simdi Okuma Zamanı

Her millet dilini ve kültürünü yüzyıllar boyunca yoğunur. Bu esnada o, çıkan bir nehir gibi içinden geçtiği her topraktan bazı unsurları alır. Her medeni milletin konuşma ve yazı dili, karşılaştığı medeniyetlerden alınma kelime ve deyimlerle doludur. Bu bakımdan her milletin dili o milletin çağlar boyunca yaşadığı tarihin adeta özetidir. Dile bu gözle bakılırsa mânâ kazanır.

Batılı dil âlimleri, filologlar yazılı veya sözlü kültür eserlerini incelerken arkeolog gibi hareket ederler. Bir nevi "dil arkeolojisi" yaparlar. İlkin inceledikleri metnin tarihini tesbite çalışırlar. Zira, her metin dil tarihinin bir kesitini verir. O kesitte, o anda bulunan ve o ana kadar dile girmiş olan her kelimenin, yerli, yabancı ayırmaksızın yazılışı, söylenişi, mânâsı dikkatle tesbit edilir. Zira en küçük bir işaret, bir ses değişmesi, o kelime hatta bütün metnin mânâsını değiştirebilir. Eğer Sümerce bir metinde Tanrı ve at kelimeleri Türkçe Tanrı ve at mânâlarına geliyorsa, bu, bütün insanlık tarihine yeni bir gözle bakmayı gerektirir. Bundan dolayı dil âlimleri, filologlar eski metinleri incelerken

kılı kırk yararlar. Kelimelerin menşeleri onları dil ve kültür tarihi bakımından ilgilendirir. Göktürk harfleriyle yazılmış bir mezar taşında görülen Çince, Hintçe bir kelime, dil ve kültür tarihi bakımından önemli bir mana taşır. Türklere ait eski metinlerde sade Türkçe kelimelere önem vererek, yabancıları bir kenara atmak hem kültür kavramına, hem de ilmi düşünceye aykırıdır. Dili bir milletin medeniyet tarihinin aynası olarak inceleyenler, onda pek çok şey görürler. (...)

Kültür eserleri, dilin belli bir yer ve anda donmuş şekilleridir. Bu bakımdan onların abidelerden farkları yoktur. Kütüphaneler dil abidelerini toplayan müzelerdir. Dil, bir kap olduğuna göre onlara "duygu, düşünce, hayal müzeleri" demek gerekir. Biz eskiden yaşamış insanların hayat tecrübelerini, inanç ve değerlerini bu eserlerden öğreniriz. Aslında dili hem şekil, hem muhtevasıyla inceleyen filolojinin gayesi, insan kültürünü tanımaktır. Fakat bu görüşe ancak dil ile kültür arasındaki bağlantıyı görenler ulaşabilirler.

Mehmet KAPLAN

Notlarım

etkinlik

- ✦ Mehmet Kaplan'ın "Dil ve Kültür" makalesinde yer verdiği "Bir milletin bütün duygu ve düşünce hazinesi dil kabına veya kalıbına dökülür ve bu dil kalıbı ile yerden yere, nesilden nesile aktarılır." sözünden anladıklarımızı yazalım.

Dil, duygu ve düşüncelerin taşıyıcısıdır; bunları alır gelecek nesillere ulaştırır.

- ✦ Metinde "Göktürk harfleriyle yazılmış bir mezar taşında görülen Çince, Hintçe bir kelime, dil ve kültür tarihi bakımından önemli bir mânâ taşır." deniyor. Sizce bir kelime neden bu kadar önemlidir? Bu kelime nelere işaret edebilir, nelerle ilişkilendirilebilir?

Bu kelime, o uluslarla tarihte yolların kesiştiğini gösterir. Bir dilden kelime alınmış olması önemlidir, ancak ilişkiler yoğun ise kelime alışverişi olur.

- ✦ Metinde geçen "Her millet dilini ve kültürünü yüzyıllar boyunca yoğurur. Bu esnada o, çıkan bir nehir gibi, içinden geçtiği her topraktan bazı unsurları alır." cümleleri dilin hangi özelliğini ortaya koyar? Düşüncelerimizi yazalım.

Aslında dil ve kültür ulusaldır, milletin içinden çıkar ancak zamanla hangi toplumla temas ederse ondan bir şeyler alır ve kaçınılmaz şekilde her dilde bir başka ulusun izleri görülür.

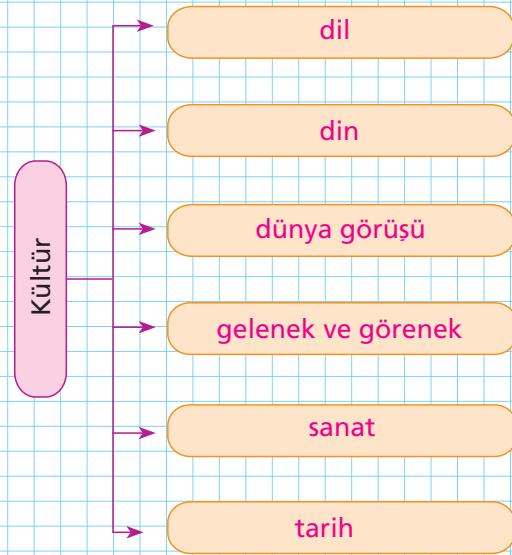
Kültür, tarihsel ve toplumsal gelişme süreci içinde meydana getirilen bütün maddi ve manevî değerler ile bunları oluşturmada sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine üstünlüğünü gösteren araçların bütünüdür.

(TDK Türkçe Sözlük, 2005)

Muharrem Ergin de kültürü şöyle tanımlar: Kültür, bir topluluğu, bir milleti millet yapan, bu başka milletlerden ayıran hayat tezahürlerinin bütünüdür. Bu hayat tezahürleri her milletin kendine has olan millî değerlerdir.

Kültür birçok hücreden oluşan bir organizma gibidir; tüm bu hücreler birbirini destekler, birbiriyle uyum içinde çalışır. Birinde ortaya çıkan bir aksaklık, bir bozulma hepsine sirayet eder, yansır.

Bir şemayla kültürün unsurlarını gösterelim.

Notlarım

Dil: Kültürün bütün unsurlarının başında gelir; dil olmadan öteki unsurlar da meydana gelemeyiz. Dil kültürü hem oluşturur hem de onun taşıyıcısıdır. Dil, kültürü taşır yani hem baska uluslara hem gelecek nesillere aktarır.

Din: En eski çağlardan bu yana hayatın her alanını etkileyen din, kültürü de etkiler, şekillendirir.

Gelenek ve Görenek: Her milletin yaşantısından doğmuş yazılı olmayan kuralları vardır, bunlar gelenek ve g reneklerdir. Bu kurallar hem bireysel hem toplumsal ilişkileri düzenler.

Sanat: Bir milletin güzeli bulma ve yaratma tarzı onun sanat anlayışıdır ve bu anlayış hem kültürden beslenir hem de onu besler. Sanat bir milletin ortak zevkinin ifade edilmesidir ve kültürden ayrı düşünülemez.

Dünya Görüşü: Bir milletin hayat felsefesidir. Zihniyetleri, yaşantıları benzeyen ulusun bireyleri elbette benzer görüşleri de paylaşır. Bunun için her milletin kendine has değerleri ortaya çıkar: ask, para, namus, ahlak, eğlene...

Tarih: Tarih, geçmişi ele alır ancak geçmiş gelecekte ve yaşanan andan ayrı düşünülemez. Bütün devirler, bir öncekinden bazı özellikler alır. Tarih, bir milletin nereden gelip nereye gittiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Sonuç olarak, kültürle dil arasında kuvvetli bir ilişki vardır. Kültür dili şekillendirirken, dil de kültürü hem şekillendirir hem de taşır. Onun devamını, kalıcılığı ve değişerek zamana uyum sağlamasını temin eder. Dil bu anlamda bir iletişim aracıyken kültür, bir değerler bütünüdür.

Simdi Okuma Zamanı

Benim Dünyam

Sabun kokusunu yahut sabundaki hafif ve güzel kokuyu sever misiniz? Sanırım çok insana bu koku, doğrudan doğruya temizliğin kokusu, onun tüten buğusu imiş gibi, hoş gelir.

Ben, bir sabun fabrikatörü olsam ve Türkiye'de iyi ve güzel kokulu bir sabun yapmayı düşünsem bu sabunun adını G ta yahut K ra koymaz; Kekik yahut Köpük koyardım. Evlerimizde, amaşlırlarımıza yalnız koku olarak değil, isim olarak da vatan topraklarından, vatan sularından yükselen bir ses dolsun isterdim: Üstelik, bu sabunu, çabucak erimeyen, sağlam, dayanıklı, bol köpüklü, tam bir Türk sabunu hâlinde yapmayı düşünürdüm.

Sabun, Latince sapo ve Fransızca savon kelimesinden Türkçeleşmiş bir söz"d r. Fakat ben sapo sesinde asla duymadığım temizliği, i açıcı, ferah kokuyu, sabun'un daha telaffuzunda duymaya, koklamaya başlarım. Bu kokuyu ve bu sesi savon'da da bulamam. Savon, bana fazla alafranga gelir: Onda, kirlerini aşırı kokularla örtbas etmek isteyenlerin geniz yakıcı parf mlerini duyarım.

Türk halk zevki bir kelimeyi T rkeleştirirken ona öyle sihirli bir ses, öyle ahenk verir ki kelime, elde ettiği mananın âdeta notası, musikisi olur; bazan rengi, kokusu ve buğusu olur. Sabun ve sabun köpüğü de böyledir. (...)

Notlarım

Giyinişte ince bir üslup, kibar bir eda, sanatlı bir çizgi aradığım zaman bunu bulan duyguma gout ve gusto demez zevk konuşur, tad derdim. Buna hava da rüzgâr da derdim: Elbisenizin çizgileri çok zevkli, dikilişi çok havalı, bu duruş, bu dökülüşte bir başka rüzgâr var, dediğim zaman ince ve zeki Türk kadını benim bu mecazlarla bir sanatın zevk ve zafer dilinden konuştuğumu elbette çok iyi anlardı.

Bu giyeceklere manto demek, rob, roba demek, tayyör demek de istemezdim. Bu arada dökâr, turvakar gibi fi-renkçe sözlerin dilimize musallat olmasını iyi karşılamazdım. Belki İtalyanca roba sözünün Türk halk ağzında bür-ründüğü urba kelimesinde yerli ve masum bir telâffuz güzelliği bulur, fakat yine de üstümüze giyeceğimiz şeyler için Türkçe sözler arardım.

Ancak bunun için geysi veya giysi sözünü diriltmezdim. Bilirdim ki bu sözler eğer güzel olsaydı bizim zevkli atalarımız onları bırakmaz, yerlerine başka sözler almaz ve bulmazlardı. İnsanın üzerinden düşüyor, dökülüyormuş gibi tuhaf bir ses veren bu sözler yerine halkımızı giyecek ve hamamlarda kurulanmak için silecek gibi tabirler kul-

landığına dikkat ederdim. Tek kelime bulamazsam, baş örtüsü gibi, iki kelimenin izdivacından doğan, yeni fakat mutlaka zevkli ve rüzgârlı kelimeler bulurdum.

(...) İnsanlar vardır ki dünyaları, böyle, hep kelimelerle örülmüştür. Onlar, kelimelerle duyar, kelimelerle düşünür; kelimeleri birer mücevher dizisi gibi, her kıymetin üstünde hissederler. Ben de onlardan biriyim. Çünkü kelimeler, birtakım boş sözler değildir. Şunun, bunun uydurmasıyla piyasaya sürülen sahte boncuklar da değildir. Kelimeler asırların ve asırlarca o kelimeleri konuşan, onlarla duyan, düşünenlerin; onlarla seven ve sevilenlerin yaratıp güzelleştirdiği; beğenip Türkçeleştirdiği, canlı, ruhlu ve musikili varlıklardır.

Cemşid eli dökmüşse nasıl cama sabuhu
Manayı odu lafza koyan, maddeye ruh

diyen şairin çok doğru söylediği gibi, kelimeler, iclerine uçsuz bucaksız zaman sanatkarının doldurduğu zengin ve renkli mana şaraplarıyla tesirli değerler ve asırların biriktirdiği aziz ve tılsımlı mücevherlerdir.

Türkçenin Sırları /N. Sami BANARLI

etkinlik

- ✦ “Benim Dünyam” adlı metni dil ve kültür bağlamında nasıl anlayabiliriz? Açıklayalım.

Bu metinde, dildeki kelimelerin, âdeta kültürün bir seçimi olduğu söyleniyor. Bir dilin, o dili konuşanların kültüründen asla bağımsız olmadığı vurgulanıyor.

- ✦ Metin yazarının dille ilgili hasassiyet duyduğu nokta nedir?

Kelimelerin rastgele seçilmediğini, ince bir zevkin ürünü olduklarını düşürüyor. Bu nedenle de onlara kıymet veriyor. Ona göre kelimeler bir ulusun ruhudur ve hep canlıdır.

“... fakat yine de üstümüze giyeceğimiz şeyler için Türkçe sözler arardım. Ancak bunun için geysi veya giysi sözünü diriltmezdim. Bilirdim ki bu sözler eğer güzel olsaydı bizim zevkli atalarımız onları bırakmaz, yerlerine başka sözler almaz ve bulmazlardı.”

- ✦ Metinde geçen bu ifadeleri, dili sadeleştirmede izlenen çeşitli yöntemlerle ilişkilendirerek açıklayalım.

Dili, yabancı kelimelerden arındırırken, eskiden yaşanmış ve unutulmuş kelimelere dönülmesini onaylamıyor. “Bunlar güzel olsalardı, unutulmazlardı.” diye düşünüyor. Elbette Türkçe olmalı kelimeler ama aynı zamanda onların kendilerine has sesi, müzikisi olmalı.

Notlarım

etkinlik

- ✦ Konuşma ve yazı dilinin özelliklerini yazalım.

Konuşma dili

1. Esnek ve değişkendir, katı kuralları yoktur.
2. Kolay anlaşılır, açık bir dildir.
3. Dil bilgisi kuralları geri planda kalır.

Yazı dili

1. Daha açık, kesin kurallarla kullanılır.
2. Metnin türüne göre çok farklı özellikler sergiler. Bazen açık ve anlaşılır bazen ise son derece sanatlı olabilir.
3. Ürünleri daha kalıcıdır.

etkinlik

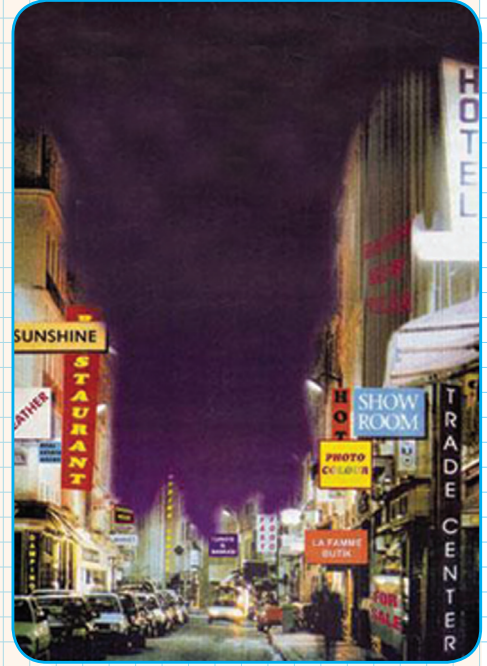
- ✦ Bu fotoğraf Türkiye'de çekilmiştir. Fotoğrafta gördükleriniz size neler düşündürüyor?

Fotoğraftaki cadde âdeta bir Amerikan caddesi. Bütün tabelalarda yabancı kelimeler yazılı. Türkiye'de böyle bir şeyin olması, dilin yozlaştığını gösterir.

- ✦ Bir dilin yozlaşması ne demektir? Bunun sakıncası ne olabilir? Yozlaşma; ulusun bireylerini, toplumsal hayatı nasıl etkiler?

Dilin yozlaşması, kendi özelliklerini, ulusal niteliklerini kaybedip yabancı dilin veya dillerin etkisi altına girmesi demektir.

Dil, düşünceleri somutlaştıran ögedir. Kültürün de taşıyıcısıdır. Bireyler arasında iletişim aracıdır ve toplumun iletişim kanalıdır. Dil yozlaşırsa bundan toplumun bütün kurumları ve sosyal yaşam olumsuz etkilenir.

Notlarım

etkinlik

Aşağıdaki cümlelerden doğru olanları **D** yanlış olanları **Y** ile gösterelim.

1. Kültür, dilin taşıyıcısıdır; onu gelecek kuşaklara aktarır. **Y**
2. Kültürdeki değişimler dile az ya da çok yansır. **D**
3. Bir ulusun konuşma ve yazı dili arasında farklılıklar vardır. **D**
4. Dünyadaki dillerde de yazı ve konuşma dilinde farklılıklar, bölgesel çeşitlilikler vardır, yani bu durum Türkçeye özgü değildir. **D**
5. İnsanlar, dil olmadan iletişim kuramaz. **Y**
6. Köklü ve zengin bir kültürel mirasa sahip ulusların dili de zengindir, demek yanlış olmaz. **D**
7. Tarih, sanat ve dil kültürün unsurlarındandır. **D**
8. Dilde bir değişim yaşanmadan kültürde yaşanması söz konusu değildir. **Y**

etkinlik

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun ifadelerle dolduralım.

- ✦ Erzurumlu ile Ankaralının konuşurken kelimeleri farklı söylemesi **sive** farklılığını gösterir.
- ✦ İnsanların birbirlerini anlayıp bir ulus olarak bir arada yaşamalarını sağlayan ve kültürü taşıyan varlığa **dil** denir.
- ✦ **Konuşma dili**, çeşitlilik gösteren, yazı dili kadar kesin kuralları olmayan dildir.
- ✦ Bir dilin bilinmeyen zamanlarda kendisinden ayrılmış ve zamanla farklılaşmış şekillerine **lehçe** adı verilir.
- ✦ Konuşma dili günlük hayatta farklılıklar gösterirken **yazı dili** göstermez.
- ✦ Kültürün unsurları şunlardır: **dil**, **din**, **tarih**, **dünya görüşü**, **sanat**, **gelenek**.
- ✦ Bir topluluğu millet haline getiren, onu öteki milletlerden ayıran her şey **kültür** içinde yer alır.
- ✦ Bir milletin yazılı olmayan yaşantısından doğmuş **gelenek** kültürün unsurlarındandır.
- ✦ **Jargon**, belli meslek grupları arasında konuşulan özel bir dildir.

Notlarım

1. İletişimle ilgili olarak aşağıdakilerin hangisi söylenemez?

- A) Yazılı, sözlü ya da başka yollarla gerçekleşebilir.
- B) İletişimin gerçekleşmesinin koşulu, göndericinin iletiyi bir alıcıya ulaştırmasıdır.
- C) İletişim olmazsa insanın çevresiyle ilişkisi sağlıklı yürümez.
- D) İletişimde, alıcının, kendisine ulaştırılan iletiye verdiği cevap dönüt adını alır.
- E) Hangi yolla gerçekleşirse gerçekleşsin iletişimin kurulduğu ortama kanal denir.

2. Aşağıdakilerin hangisi kültür ve dilin ortak bir özelliği değildir?

- A) Her ikisi de değişime açıktır.
- B) Nesilden nesile aktarılabilirler.
- C) İletişimin en önemli vasıtasıdır.
- D) Toplumun yaşayış biçiminden izler taşırlar.
- E) Geçmiş ve gelecek arasında köprü görevi yaparlar.

3. İnanın bana, daha önce böylesine güzel bir film izlemedim!

Bu cümlede dil hangi işleviyle kullanılmıştır?

- A) Göndergesel işlevde
- B) Heyecana bağlı işlevinde
- C) Alıcıyı harekete geçirme işlevinde
- D) Sanatsal işlevinde
- E) Kanalı kontrol işlevinde

4. Türkçede akrabalık kelimeleri çok çeşitlilik gösterir. Uzak akrabalar için bile kelime türetilmiştir. Oysa birçok Batı dilinde bu çeşitliliğe rastlanmaz. Aynı şekilde renk adları, çiçek isimleri bakımından oldukça zengindir Türkçe. Bir de bunlara verilen isimler orijinaldir, halkın gözlemleriyle oluşturulmuş kelimelerdir. Bunların nedeni, Türk kültüründe akrabalık ilişkilerinin önemli olması ve tabiatla iç içe yaşanmasıdır.

Bu parçada dilin hangi özelliği vurgulanmıştır?

- A) Kendini çağa göre yenileyebilme
- B) Ulusal özellik gösterme
- C) Başka dillerden kelime alıp onlara kelime verme
- D) Kültürün nesilden nesile aktarılmasını sağlama
- E) Toplumun değerlerinden, yaşam tarzından etkilenme

5. Aşağıdakilerin hangisi ötekilerden farklı bir gösterge türüne örnek olabilir?

- A) Ağaçların çiçek açması
- B) Teneffüsten sonra zilin çalması
- C) Leyleklerin göç etmesi
- D) Göl sularının çekilmesi
- E) Güneş ışıklarının eğik açıyla gelmesi

6. Aşağıdakilerin hangisi dilin özellikleri arasında gösterilemez?

- A) Sürekli gelişim ve değişim içindedir.
- B) Kendiliğinden oluşmuş doğal bir vasıta.
- C) Kendine özgü bir kurallar sistemidir.
- D) Ne zaman ve nasıl oluştuğu kesin olarak belirlenebilir.
- E) İnsanoğulunun çıkarabildiği farklı seslerle örülmüştür.

7. İnsanların başta yazılı veya sözlü olmak üzere çok çeşitli kanallarla gerçekleştirdiği bilgi alışverişine ----- denir.

Bu cümlede boş bırakılan yere aşağıdakilerin hangisi getirilmelidir?

- A) konuşma B) anlaşma C) iletişim
D) kültür E) sanat

8. Aşağıdakilerin hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

- A) İletişimin amacı, insanın çevresiyle sağlıklı ilişkiler kurabilmesidir.
B) İletişimin konuşarak ya da yazarak gerçekleşmesi şart değildir.
C) Gönderici, bir iletişimde, belli bir iletiyi başkasına ulaştırandır.
D) Bir iletişimde birden fazla alıcı bulunabilir.
E) İletişimin gerçekleştiği ortama dönüt adı verilir.

9. Bir sürücü, acıkmış ve susamıştır. Yol kenarındaki bir tabela, 1000 metre sonra yemek ve suya ulaşabileceği bir servis alanı bulunduğunu anlatmaktadır. Sürücü, 1000 metre sonraki bu servis alanına ihtiyaçlarını karşılamak üzere girmeye hazırlanır.

Bu sürücüye ihtiyaçlarını gidermede aşağıdakilerden hangisi yardımcı olmuştur?

- A) Sözlü iletişim B) Belirti
C) Doğal gösterge D) Sosyal gösterge
E) Kültür aktarımı

10. Öğrenci ve velilerin bulunduğu bir mezuniyet töreninde, sunucunun, okul birincisine ödülünü vermek üzere okul müdürünü kürsüye davet ettiği konuşmada, gönderici aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Okul müdürü B) Sunucu
C) Okul birincisi D) Öğrenciler
E) Veliler

11. Aşağıdakilerin hangisi bir belirtidir?

- A) Beyaz güvercin
B) Park yapılmaz işareti
C) Gözlerin uzağı seçememesi
D) Sus işareti yapan hemşire fotoğrafı
E) Bir kapının üzerindeki bayan ayakkabısı resmi

12. – Alo, anneciğim, ben biraz geç kalacağım. Merak etme oldu mu?
– Peki oğlum, ama çok gecikme.

Bu iletişimle ilgili olarak aşağıdakilerin hangisi söylenemez?

- A) İletişimde dönüt yoktur.
B) Gönderici oğuldur.
C) Anne, alıcı konumdadır.
D) İletişim kanalı sözlüdür.
E) Oğlun cümlesinde dil, kanalı kontrol işlevindedir.

13. Aşağıdakilerin hangisinde anlatılanlar bir iletişim örneği oluşturmaz?

- A) Askerdeki ağabeyime mektup yazdım.
B) Apartmandan çıkarken bakkalın çırağıyla selamlaştım.
C) Trenin perçeresinden el sallayan yolcular hüznüydü.
D) Kardeşinin oyuncağını elinden alan çocuğa annesi sert sert baktı.
E) Uyanır uyanmaz üstümü giyinip yola koyuldum.

1

2

3

0

4

5

6

7